

СИТУАЦІЯ КОВІТАЛЬНОСТІ ЛЮДИНИ У СУСПІЛЬНОМУ ПРОСТОРІ СУЧАСНОСТІ

Олена МОРИЩАКОВА

Copyright © 2013

Постановка проблеми. Проблема ситуації людини в науковій думці розглядається як ситуація людського буття у фундаментальному та прикладному вимірах. “Ситуаційне” актуалізується і як об’єкт дослідження, і як метод пізнання. Розуміння людини як творця власного життя передбачає як артикуляцію всезагальних способів світовідношення людини, так і здійснення аналізу її життєдіяння в емпіричних обставинах повсякдення.

Людська будність, яка існує як безперервний акт творіння поколінь людей і кожної особи за умови збереження й передачі досвіду культури, знову і знову актуалізує питання про сутність людини. Звідси низка запитань: “Чи досягла людина, за висловом старих майстрів філософії, “відповідності своєму ейдосу”? Чи завершеною є її соціальні якості, котрі виявляються в установках повсякденної поведінки, вибраних системах загальнолюдських цінностей? Чи є підстави говорити про досягнення людиною власної соціальної сутності, яка може слугувати мірою, нормативом програми її ковітальних перетворень?”

Розмірковуючи про усупільнене життя людини, підкреслимо, що найвищою за складністю і рівнем розвитку є реальність “світу людини” (К. Маркс, С. Рубінштейн), “людська реальність” (М. Хайдеггер), “життєвий світ” (Е. Гуссерль). Так, останнє поняття означає певну сукупність “підсумкового знання”, кожному сегменту яких особа може приписувати властивість реальності. І хоча життєвий світ не має самостійного фізичного існування, він значною мірою і є та реальність, з якою взаємодіє людина. Більше того, її життєвий світ організований інтерсуб’єктивно і типологічно. Він характеризується притаманним йому когнітивним стилем і такими параметрами: 1) специфічною напруженістю свідомості; 2) утриманням від рефлексії над нормами поведінки і мислення, які пережи-

ваються як “природні”, водночас усе в ньому може піддаватися сумнівам; 3) переважанням певної форми активності; 4) специфічною формою особистісного задіяння до буття; 5) особливою формою соціальності як специфічним переживанням у взаєминах і комунікації з іншими людьми.

Кожний життєвий світ має свій простір і час, у яких взаємодіє світовий та особистісний час, об’єктивний і суб’єктивний простір. Він просякнутий тематичною, інтерпретаційною і мотиваційною релевантністю знання і переживання, упроявлюється як смисловий світ, що відкритий до розуміння, інтерпретації і дії у системі культури. Причому звернення до ситуації життєвого світу, людського буття, тобто до “граничних ситуацій” (К. Ясперс, Ж.-П. Сартр), “буттєво-історичних ситуацій” (М. Хайдеггер), “людських ситуацій” (Г. Гадамер), визначає історичні орієнтири місцезнаходження людської особистості. Вкоріненість в особистісній ситуації є викликом глобальним змінам усього комплексу умов людського існування, доказом того, що людина може встояти як образ і подоба буття абсолютного.

Ситуаційний імпульс, що дозволив по-новому підійти до проблем людського буття і визначити специфіку сучасного філософування, був заданий *екзистенціалістами*. К. Ясперс одним з перших визначив *ситуаційний підхід* в “духовній ситуації часу”. Ситуація для нього постає передусім смисловою дійсністю, відсікає можливість керуватись анонімним, безособовим знанням й апелює до внутрішнього “орієнтувального самотуття”. Х. Ортега-і-Гассет пов’язав одне з ключових своїх понять “життя” (у значенні біографії) із “ситуацією” (буттям у середовищі, у точці перетину конкретних обставин). Саме цим він підкреслював “приреченість” людини жити “тут і тепер”, де її життєвим обов’язком є постійне здійснення перевірки світу, об’єктивованого для неї

Іншими. Натомість Ж.-П. Сартр пов'язує фундаментальну ситуацію людини в універсумі із сукупністю апіорних меж, усередині яких зреалізовується вільний вибір “без виправдань і без опори”. Як представник позитивного екзистенціалізму, він, аналізуючи “граничну ситуацію” людини, наголошує на моменті трагічного вибору, кульмінацією якого є погляд в небуття. Свобода людини упроявлюється в акті власного вибору, а вона сама розглядається як “проект, який переживається суб'єктивно”, тому “пошук себе” можливий завдяки віднайденню смислів, усвідомлення яких то-ж саме дійсності вибору, оцінки, цінностей.

Ситуаційне – сфера негарантованості, відкритості людського існування, форма реалізації моделей особистісної відповідальності. Для М. Мамардашвілі поняття “ситуації” є ключовим, сповненим історико-екзистенційних характеристик. “Ситуаційне” – світоглядна категорія, котра має значення для розуміння специфіки індивідуальних мотиваційно-поведінкових та образно-сміслових конструктів людської свідомості. “Сутність світу, – зауважує В. Стюпін, – не стільки фіксується в поняттях, де вона відділена від явищ, скільки виражається в образах, коли через індивідуальність і ситуаційність явищ проглядаються невіддільні від них сутності” [15, с. 13].

Сучасний образ світу і людини містить характеристики невизначеності, проблематичності. Для розуміння процесів взаємодії людини і суспільного довкілля доречно, як це відбувається у філософській літературі, відмовитись від лінійного мислення, пов'язаного з логікою причинно-наслідкової послідовності, і наблизитись до нелінійного мислення, де єдність людини і світу розглядається як безперервний процес самоорганізації. Наявність можливостей людини та їхньої реалізації, за такого підходу, розглядається в контексті ймовірності, випадковості, все більше збільшується частка ірраціонального як закономірного доповнення раціонального.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Заявлена проблематика потребує поглибленого вивчення *ситуації особистості* в умовах сучасного світу суспільних відносин, сповнених суперечностями, можливостями та перспективами.

Виклад основного матеріалу з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Фундаментальна ситуація людини виражається як у її екзистенційних, так і в суспільних

характеристиках людини. Кожна особа живе і діє у конкретному соціумі, її суспільне буття – це феномен, який уособлює повноту і цілісність існування. Водночас людина, за давнім і справедливим визначенням, є мікрокосмом, причетна до космічного, звідси її свідомість – явище транссуспільне, космічне. Відтак і простір ситуації людського буття розділений на простір уявного, бажаного, ілюзорного, і на суспільний простір, що коректований культурою, де людина виконує функцію трансактора, поєднуючи світ речей і світ ідей, світ феноменів та світ ноуменів. Вона, будучи трансактором, поєднує ці простори, забезпечує їх взаємопроникнення. Повсякчасно людина перебуває *у ситуації ковітальності* (термін, уперше освоєний проф. Б.В. Поповим та А.В. Фурманом [див. 18]), сумісності сфер, форм і феноменів життєздійснення. Ситуаційна ковітальність – це вияв її сутності, буттєвої повноти. Людина фіксує собою три системи психоенергетичних зв'язків – біосферну, ноосферну і техносферну. Часткові форми такого існування – це спроби перетворення людиною себе у функцію однієї системи. Так, її діяльність у просторі закону визначається несвідомим устримленням до трансформації усіх видів активності в енергію техносфери; діяльність у просторі ілюзії визначається ноосферними енергетичними імпульсами. Спроби ж ліквідації розривів суспільного простору можливі на шляху усвідомлення космічності сутності людини.

Принцип ковітальності утверджує думку, що людина конститує типологію і сутнісні форми буття відповідно до смислів повсякдення, розуміння і спілкування у контексті узгодженого співіснування природного, соціального, духовного світів. Цей принцип – методологічний підхід до вивчення людини, що розглядає можливості її повновагомого буття, багатоманітність їх форм і характеристик у єдності і взаємозв'язках. По-перше, людина – це істота природна (вона є організм); по-друге, культурно-історична (тобто надорганічна реальність, яка охоплює загальнолюдське, соціально визначене та індивідуальне); по-третє, космічна, вселенська. Кожна з виокремлених форм життя має багаторівневу і багатоаспектну структуру, а сама людина являє собою постійно змінну, відкриту, синергійну систему. Отож природний, культурно-історичний і вселенський вектори людського буття співіснують у єдності, утворюючи спільність численних можливостей й актуалізованих смислових полів.

Звертаючись до філософських інтерпретацій розуміння сучасного буття людини, зупинимося на книзі Е. Тоффлера *“Револьюційне багатство. Як воно буде створене і як воно змінить наше життя”* (2008 [16]), котра презентує новий прогноз суспільства. Сучасна цивілізація, наголошується в ній, має у своєму розвитку стрімкі зміни, що відбуваються на глобальному рівні і носять революційний характер, що унаочнюється передусім в економіці, культурі, екології та ін. Серед ознак нової реальності називаються: поява нових мотивів співіснування людей, послаблення обмежень, впровадження інтелекту, конвергенція можливостей, новий ландшафт часу – його екологія, персоналізація і водночас розширення простору, політика сюрреального, пандемія самотності, війна цінностей тощо. Дослідник наголошує, що сьогодні змінюється тип суспільної людини. Суспільство знецінює ідеали, продукуючи тип гедоністичної, фрагментарної, сюрреалістичної людини, відбувається руйнація традиційних систем цінностей – аж до крайніх форм суб’єктивації. До того ж сучасний соціум хвилює на парадокси і суперечності.

Контекст реального життя, основу всіх економічних абстракцій, за Е. Тоффлером, складають різноманітні духовні і психологічні переживання людей, які відчують різною мірою жадібність і соціальну стурбованість, ідеалізм і цинізм [16, с. 2]. У світі, де наявні ризиковані економічні авантюри, інституційні кризи, окрема людина залишається один на один зі своїми, вочевидь потенційно руйнівними, особистісними проблемами. Люди стурбовані ситуацією з виплатами пенсій, з ситуацією у школах, лікарнях, їх хвилює, що злочинність, наркоманія, свавілля здатні зруйнувати життя суспільства [16, с. 4], якому, крім того, загрожує розвиток індивідуалізму.

Кожна суспільна система формує інший стиль життя, нову цивілізацію, власну систему багатства; мовиться не лише про нові структури бізнесу, але й нові типи сім’ї, стилі в музиці і живопису, нові продукти харчування, моду, стандарти фізичної краси, інші цінності та інше ставлення до релігії і свободи особистості. Все це взаємодіє і формує нову систему багатства, під якою Е. Тоффлер розуміє не тільки економічний розвиток і кількість прибутку, а й сукупність суспільних здобутків, що становлять результат праці всіх і кожного у галузях і сферах суспільного буття (матеріальних, духовних, колективних, особистісних;

у виробництві, мистецтві, моралі, свідомості тощо). Науковець підкреслює, що економіка майбутнього відкриє широкі можливості для розвитку різних суспільних сегментів облагородження життя, таких як, гіперагрокультура, система охорони здоров’я (використання нейростимуляції, нанолікування), енергетика (винайдення дивовижних нових джерел енергії, можливо, з космосу), транспорт (раціональна система перевезень), торгівля (з використанням Інтернету), освіта (інноваційні форми), виробництво (автоматичне управління процесів), соціальне управління (управління ризиками), військова промисловість (використання зброї, що не вбиває), фінансова система (електронні платежі, гроші, що програмуються, використання системи сенсорів), а також величезна кількість нових товарів, послуг, вражень. Загалом глибокі зміни між різними секторами економіки, характеризуючи узмістовлення цивілізаційних процесів, є наслідком появи більш ускладнених і капіталомістких видів людської діяльності, ніж фізична праця, а саме фінансування, дизайн, планування, наукові дослідження, маркетинг, реклама, розподіл, управління, обслуговування, переробка сировини і збереження інформації [16, с. 201].

Паралельно до процесів економічних і технологічних трансформацій, цивілізаційний розвиток суспільства супроводжується процесами швидкої зміни суспільних ролей, стрімким збагаченням інфраструктури знання, на яку спираються соціальні зміни, у тому числі й академічна наука. І це закономірно, адже все більша кількість наукових робіт уже сьогодні вирізняються міждисциплінарністю.

Історичний характер сучасної царини багатства зумовлений, за Е. Тоффлером, розвитком трьох цивілізаційних систем людства – аграрної, промислової та інформаційної. Імовірно, на нашу думку, четвертою системою стане енергетична, або ресурсна, коли життя людства буде забезпечуватись за рахунок альтернативних джерел енергії, штучно створених, або неіснуючих на планеті. Е. Тоффлер зауважує, що перша хвиля збагачення була заснована на вирощуванні продуктів, друга – на їх виробництві, третя – на послугах, мисленні, знаннях, професійності.

Час. Для функціонування громадян у соціальних групах потрібні стабільність і синхронізація, які забезпечують рівень передбачуваності стосунків. Реальний перебіг часу супроводжується прискоренням ділової активності.

Крім того, інтегрування різнорідних завдань посилює ефект прискорення виконання кожної з них, що робить синхронізацію важкодоступною. Воднораз використання часу стає все більш індивідуалізованим і нерегулярним, а іноді – хибним. В ідеально синхронізованому світі, пише Е. Тоффлер, “друзі ніколи не спізнюються на зустріч, яєчня ніколи не подається на сніданок застиглою і діти завжди вчасно вертаються додому зі школи” [16, с. 213].

Сьогодні все помітнішою стає тенденція трансформації часу від безособового до персоналізованого, і це відбувається паралельно руху-поступу до персоналізованих продуктів та ринків. Сама собою система багатства не прискорює життя, але вона сприяє появі все більшої нерегулярності у наших стосунках із часом. Завдяки цьому вона звільнює особу від тюремної жорсткості і впорядкованості індустріального століття, але водночас збільшує непередбачуваність і потребує фундаментальних змін способу створення і координації особистісних взаємодій у творенні суспільного продукту. До важливих небезпек часових трансформацій відноситься небезпека проникнення чужого ритму життя у власний особистісний простір людини. Е. Тоффлер запитує: “Як бути суспільству, яке рухається до гіпершвидкостей і вільно форматowanego часу, якщо частина населення звільнюється від закостеніння і стандартного розкладу, а інша частина продовжує жити у режимі минулого? Як бути роботодавцям з молодими співробітниками, цим продуктом нового образу життя, які розглядають пунктуальність як зазіхання на свою свободу і креативність?” [16, с. 224]. Смісл запитань приводить до розуміння того, що час зберігає свою значущість, натомість пунктуальність втрачає своє значення.

Простір. У фізичному значенні все більш відчутним стає звуження простору – перенасичення предметами, енергіями, тобто морфологією життя, водночас споглядається і зворотний ефект – розширення простору внаслідок створення віртуального світу, кіберпростору, штучних смислових полей. З іншого боку, категорії просторовості визначаються не лише географічними чи віртуальними параметрами. Простір сьогодні – це переміщення, зв’язки, взаємодія, комунікація у найширшому розумінні. Чим швидше комунікаційні мережі пов’язують світ, тим більше товарів, послуг, персоналу, ідей, злочинності, хвороб, забруднення навколишнього середовища і тероризму,

що перетинають національні кордони держав. Е. Тоффлер наводить згадку про те, що “дві тисячі чотириста років тому в древньому Китаї, де селяни були прив’язані до землі, відомий філософ Чжуан-Цзи сказав, що люди, які мандрують світом, “вносять безлад, вони неспокійні, брехливі і потайки замислюють погане” [16, с. 301]. Сьогодні біля восьми відсотків населення Землі, хоча б раз на рік, перетинають кордони своєї країни. Це число дорівнює чисельності усього народонаселення планети у 1650 році, тобто кількості людей на початок індустріальної ери. Відтак сьогоднішній світ людей, як і горизонти їхнього простору – світ гнучкий, динамічний, рухливий, мобільний, відкритий до змін. Тому прогрес пов’язується із інтегрованою глобальною економікою, зі швидкими змінами і потрясіннями на ринках праці, у сфері технологій, що вказує на прихід століття “просторової турбулентності”.

Знання – це: а) ресурс, користування яким не вичерпує, а примножує його; величезна кількість людей створює знання, обмінюється даними та інформацією; на основі існуючого знання створюється нове знання; б) нематеріальне: до нього не можна доторкнутись, але його можна впроваджувати, ним можна маніпулювати; в) нелінійне: одиничні геніальні прозріння приносять дивовижні результати; г) відносне: кожен окремий фрагмент знання набуває значення лише в системі інших фрагментів, котрі утворюють контекст; чим більше знань, тим більш різноманітні і корисні його комбінації; д) підлягає перекодуванню: його можна перевести в будь-які знакові системи (наприклад, цифрові), символізувати та абстрагувати; е) може зберігатися, може бути відкритим і закритим.

У повсякденному розумінні *знання* – це коротке визначення усього, що вважається істинним чи дозволяє вважати, що воно є саме таким. Е. Тоффлер пише, що “по-перше, знання – це консенсус. Багато з того, що ми вважаємо правильним, є таким завдяки консенсусу. Скажімо, всі “знають”, що деякий факт є вірним. Відповідно, він і “має бути” вірним. Консенсусні істини ми чуємо у сім’ї, від друзів, колег, в окультуреному довір’ї; ці істини здебільшого не піддаємо сумнівам. По-друге, це несуперечливість. Цей критерій базується на твердженні, що якщо окремий факт не суперечить іншим фактам, які вважаються істинними, то він також має бути істинним. По-третє, авторитетність. Величезна кількість загальноприй-

нятих “істин” засновується на авторитеті, люди часто довіряють авторитету, заснованому на посаді, дипломі чи приналежності до будь-якої організації. У результаті утворюється феномен авторитет авторитету. По-четверте, довговічність, тобто перевірка істини часом. Тут авторитет не бог, не книга, не особистість, а тривалий відрізок часу, що називається “минулим”.

Наука як феномен знання, є не стільки зібранням фактів, скільки процесом перевірки ідей. Перевірка охоплює спостереження та експеримент. Результати мають бути відтворюваними. Знання, яке не відповідає цим вимогам, не є науковим. Навіть найбільш переконливі відкриття залишаються неповними і незавершеними, вони підлягають подальшому вивченню, перегляду та іноді спростовуються новими науково перевіреними даними.

Сучасна наука відчуває тиск нігілізму, що йде від французької філософії постмодернізму, яка сама є скоріше літературною течією. Намагаючись дискредитувати науку як спосіб перевірки істини, постмодерністи доводять, що наукові істини не універсальні. Звичайно, ми не знаємо меж Всесвіту, і не можемо логічно довести універсальність будь-чого. Постмодерністична теорія не тільки намагається дискредитувати науку, але в крайній своїй формі підриває усі критерії істини, адже ставить під сумнів саме це поняття” [16, с. 418–420].

Охарактеризовуючи складові сучасної суспільної системи – час, простір, знання, Е. Тоффлер вказує на найголовніші проблеми – сімейних, моральних, традиційних, релігійних цінностей, констатує факт руйнування особистісної і корпоративної етики. Сьогодні все більш відчутним є злам поведінкових меж, установлених інституціями індустріальної епохи. Це означає не лише занепад та руйнацію вчорашньої суспільної інфраструктури, але вмирання культури, системи цінностей й соціального типу, який був нею народжений. У практиці сучасної міжсуб’єктної взаємодії мають місце проблеми загальнокультурного характеру: суперечливі і шкідливі життєві цінності, відсутність мотивації, недостатні навички міжособистісного спілкування, неадекватні уявлення про власне майбутнє. Підсумовуючи, Е. Тоффлер висловлює думку, що ключовими силами, які рухають сьогоднішню революцію багатства, або в широкому розумінні – еволюцію суспільних відносин, є радикальні зміни у нашому ставленні до часу, простору і знання.

Цікавим видається погляд А. Печчеї на цивілізаційні зміни суспільства і на роль людини в них як автора *парадигми “нового гуманізму”*, що базується на принципах глобальності, любові і справедливості, нетерпимості насилля. У цій парадигмі людина – “гомомодератус” (людина стримана) – усвідомлює самозміни і самообмеженість. Тому будь-які соціальні проекти без самозмінення особистості неможливі. “Лише через розвиток людських якостей і людських здібностей можливо домогтися змін усієї, орієнтованої на матеріальні цінності, цивілізації і використовувати її величезний потенціал для високих цілей. І якщо ми бажаємо врівноважити технічну революцію і спрямувати людство до гідного майбутнього, потрібно перш за все замислитися над змінами самої людини, над революцією у самій людині” [11, с. 43].

Заслуговує на увагу сьогодні також *парадигма “альтернативної цивілізації”*, за якою сучасну цивілізацію треба змінити, рішуче обмежити розвиток техніки, ліквідувати масштабне виробництво, здійснити радикальну децентралізацію суспільного життя, впровадити самоуправління, посилити увагу до розвитку таких людських рис, як соціальна відповідальність, спрямованість до саморозвитку, взаємність, злагода, толерантність.

Безперечною лишається думка, що саме людина є відповідальною за світ свого буття, за долю власного життя, тому усвідомленість дій громадян, розвиток самосвідомості набувають сьогодні ще більшої актуальності. У зв’язку із цим слушною є думка М. Бахтіна про те, що “за все людина має відповідати, у тому числі і за те, що відбулось у її голові”. Про це пише М. Попович у книзі “Рациональність і виміри людського буття” [12, с. 94]. Людина як істота соціальна здатна опановувати буттєву ситуацію свідомо і вибірково. Саме цільове спричинення ситуаційного вибору вказує на ступінь чи горизонти усупільнення людини. Якість привласнення досвіду ситуаційного мислення людиною регламентує доцільність як форму взаємодії зі світом, зумовлює вибір типу поведінки і, як наслідок, програмує тип суспільних взаємостосунків, який визначається не лише як результат адаптації людини до природних і соціальних умов існування, а й як діяльно осмислений імператив її вітакультурного перетворення відповідно до високих потреб, цілей, цінностей.

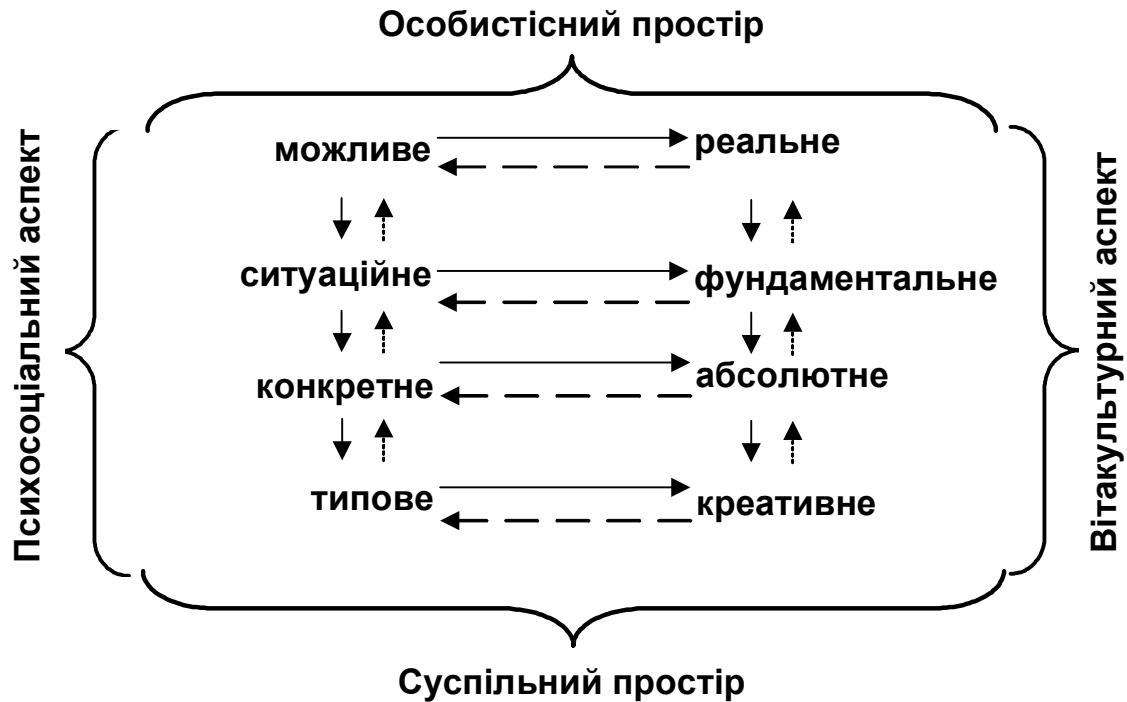

Рис.

Дуальні складові особистісного виміру суспільного буття людини

Діяльнісно-вчинкове мислення людини є соціально зумовленим і долученим до системи суспільних відносин. “Поза цими відносинами, – наголошує О.М. Леонт’єв, – людська діяльність узагалі не існує; вона визначається тими формами і засобами матеріального та духовного спілкування, які породжені розвитком виробництва і які не можуть реалізовуватись інакше, ніж у діяльності конкретних людей” [7, с. 82–83]. В контексті логіки ситуаційного мислення в сучасній культурі формується новий тип культурної адаптації – *евентуалізм*, в основі якого перебуває випадок, можливість. Відтак особливістю цього типу мислення стає оперативність осмислення нового, здатність “схопити” суть феномену, котрий виник “тут і зараз”, що сприяє успішній адаптації людини у фрагментарному світі, вільному від стереотипів.

Динаміка саморозвивального світу відкриває все нові можливості для реалізації особистісних стратегій життя людини. В.С. Стюпін, виходячи з константного розуміння світу як невизначеного, пропонує не залишати поза увагою так звані точки біфуркації (точки нерівноваги, потенційного роздвоєння) розвитку системи особистості, розробляти адекватні способи вчинкової дії на них, створюючи *ситуацію відповідального вибору*. “Сам вибір є незворотнім і почасти не може бути однознач-

но прорахованим. Тому в діяльності людини особливого значення набуває знання заборон на деякі стратегії взаємодії, які потенційно узмістовлюють для неї небезпечні наслідки” [14, с. 185]. Отож уміння адекватно оцінювати поточну ситуацію й адекватно діяти у її рамках, вдало обирати стратегію вчинків передбачає цілісність самовідчуття особистості в певній культурі, відсутність роздвоєння, внутрішніх суперечностей у її самооцінці. А це вимагає вироблення кожним громадянином системи особистих мотивів у процесах власного вітакультурного самореалізування. У цьому аналітичному контексті особистісне буття людини визначають дуальні пари мотиваційних координат (*див. рис.*).

Очевидно, що людина неодмінно переживає й модифікує у ситуації свого буття все те, що було створене попередніми поколіннями. Коли ж ідеться про оновлення власного довкілля, створення нових життєвих принципів адаптації до повсякденних умов і ситуацій, вона змушена перекреслювати іноді весь набутий досвід, одночасно освоюючи норми моделювання існуючих об’єктивних обставин. У будь-якому разі лише через привласнення сукупності як біологічних, так і надбіологічних програм усупільненого життєдіяння людина виробляє власне бачення загального досвіду культури, відпо-

відний індивідуальний досвід перетворюється на соціальний та поєднується із загальноприйнятими культурними кодами і психодуховними узмістовленнями.

ВИСНОВКИ

1. Ситуація ковітальності людини упроявляє її сутність, фіксує у світі буттєвості головні системи психоенергетичних зв'язків – біосферну, ноосферну і техносферну. Принцип ковітальності утверджує думку, що людина конститує типологію і сутнісні форми буття відповідно до смислів власного буття, розуміння і спілкування в контексті узгодженого співіснування природного, соціального, духовного світів. Водночас він як методологічний підхід дає змогу вивчати можливості буття людини, багатоманітність їх форм і характеристик у єдності і взаємозв'язках.

2. Сучасні суспільні відносини, за Е. Тоффлером, є революційними за характером, способами і формами буденного уреальнення. Сьогочасна цивілізація визначається як інформаційна, постає закономірним продовженням в історичному ланцюзі суспільних систем – аграрної і промислової. Серед ознак нової соціальної реальності називаються: поява альтернативних мотивів співіснування людей, послаблення обмежень, розвій інтелекту, конвергенція можливостей, новий ландшафт часу – його екологія і персоналізація, розширення простору ковітальності, політика сюрреального; пандемія самотності; війна цінностей. До конститувальних складових революційних суспільних змін Е.Тоффлер відносить час, простір і знання.

3. Окреслюючи складові сучасної суспільної системи (час, простір, знання), визначаючи їхні характеристики, Е. Тоффлер аналізує системи людських відносин і місця в них особистісного осереддя людини. До проблем міжсуб'єктної комунікації належать такі: проблеми сімейних вартостей, моральних, традиційних і релігійних цінностей, руйнування особистісної і корпоративної етики, відчутний злам поведінкових меж, установлених інституціями індустріальної епохи, що виявляється на рівні співіснування суперечливих систем цінностей, відсутність мотивації, навичок міжособистісного спілкування, затуманене стереотипами та ідеологемами бачення сучасною людиною перспектив суспільного розвитку.

4. В контексті логіки ситуаційного мислення в сучасній культурі формується новий тип культурної адаптації – *евентуалізм*, в основі якого перебуває випадок, можливість. Тип суспільних взаємостосунків визначається не лише як результат адаптації людини до природних і соціальних умов існування, а й як діяльно осмислений імператив важливості перетворення обставин докиля відповідно до певних потреб та ситуацій, або визнання пріоритетності пристосування до них.

Через освоєння біологічних програм, що характеризують успадковану індивідуальність психіки, та опрацювання надбіологічних програм поведінки, які становлять привласнену соціальність, людина виробляє власне бачення загального досвіду культури; цей відповідно її індивідуальний досвід перетворюється на соціальний, а завдяки особистісній творчій активності він проявляється у поведінково-мотиваційних діях, кульмінацією яких є ситуація відповідального вибору.

1. Андрущенко В.П. Культурологічна сутність людини і людинотворча сутність культури // *Ідеологія. Особистість*. – К.: Знання України, 2002. – С. 53–94.

2. Бердяев Н.А. О назначении человека / Николай Бердяев. – М.: "Республика", 1993. – 383 с.

3. Бех И.Д. Социогенез личности как психологическая проблема / Иван Бех // *Теория и практика управления социальными системами*. – 2000. – №1. – С. 84–89.

4. Грицай Е.Б. Инициация постмодерна (на полях у Бодрийара) / Е.Б. Грицай // *Вопросы философии*. – 2003. – № 9. – С. 170–179.

5. Гуменюк О.Є. Психологія впливу: [монографія] / Оксана Є. Гуменюк. – Тернопіль: Економічна думка, 2003. – 304 с.

6. Каган М. Человеческая деятельность. (Опыт системного анализа) / Моисей Каган. – М.: Изд. пол. лит-ры, 1974. – 328 с.

7. Леонтьев А.Н. Деятельность, Сознание. Личность / Алексей Леонтьев. – 2-е изд. – М.: Политиздат, 1977. – 304 с.

8. Михальченко М.І. Культурні виміри розвитку цивілізацій на рубежі століть: проблеми визначення / М.І. Михальченко // *Ідеологія. Особистість*. – К.: Знання України, 2002. – С. 13–53.

9. Морцакова О. Соціальні цінності і ціннісно-сміслові наповнення процесу соціалізації // *Вітакультурний млин*. – 2011. – Модуль 13. – С. 38–43.

10. Надольний І.Ф. Особистість у вимірах філософського аналізу // *Філософія: [навч. посібник]* // за ред. І.Ф. Надольного. – К.: Вікар, 1997. – С. 433–456.

11. Печчеи А. Человеческие качества / А. Печчеи. – М.: "Прогресс", 1985. – 312 с.

12. Попович М.В. Рациональность и виміри людського буття / Мирослав В. Попович. – Київ: Сфера, 1997. – 290 с.

13. Радіонова І.О. Сучасна американська філософія

освіти та виховання: тематичні поля та парадигмально-концептуальні побудови / І.О. Радіонова. — Харків: ХДПУ, 2000. — 208 с.

14. Стёпин В.С. Перспективы цивилизации: от культа силы к диалогу и согласию / Владислав С. Стёпин // Этическая мысль. Научно-публицистические чтения 1991. — М.: “Республика”, 1992. — С. 182–200.

15. Стёпин В.С. Философия и образы будущего / Владислав С. Стёпин // Вопросы философии. — 1994. — № 6. — С. 10–21.

16. Тоффлер Э. Революционное богатство / Элвин Тоффлер, Хейди Тоффлер. — М.: АСТ: АСТ МОСКВА, 2008. — 569 с.

17. Фурман А.В. Идея професійного методологування: [монографія] / Анатолий В. Фурман. — Ялта–Тернопіль: Економічна думка, 2008. — 205 с.

18. Фурман А.В. Психокультура української ментальності: [2-е наук. вид.] / Анатолий В. Фурман. — Тернопіль: НВЦ НДІ МЕВО, 2011. — 168 с.

АНОТАЦІЯ

Морицакова Елена Степановна.

Ситуация ковитальности людини у суспільному просторі сучасності.

У статті досліджується “ситуаційне” як форма реалізації поведінкових моделей особистості, як суб’єктивно-діяльна система її мотиваційних структур, що параметрично характеризує суспільне буття, нарешті як дослідницький підхід до розгляду процесів суспільної взаємодії, персоніфікованих системами особистісних смислів людини.

Ключові слова: сучасність, суспільство, сьогоднішня, людина, форми буття, ситуація, ковитальність, суспільний простір, життєвий світ, евентуалізм.

АННОТАЦИЯ

Морицакова Елена Степановна.

Ситуация ковитальности человека в общественном пространстве современности.

В статье исследуется “ситуационное” как форма реализации поведенческих моделей личности, как субъективно-деятельная система её мотивационных структур, которые параметрически характеризуют общественное бытие, наконец как исследовательский подход к рассмотрению процессов общественного взаимодействия, персонифицированных системами личностных смыслов человека.

Ключевые слова: современность, общество, повседневность, человек, формы бытия, ситуация, ковитальность, общественное пространство, жизненный мир, эвентуализм.

ANNOTATION

Morshchakova Olena.

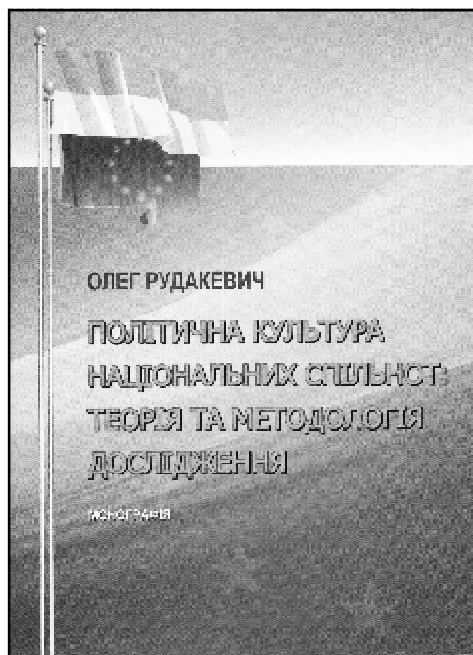
Situation of Co-Vitality of a Person in Social Space of Modern Time.

The article is devoted to the action models of personality as a subject-action system of his motivation structures, which parametrically characterizes the social being and as a research approach to consideration of the processes of social interaction, personified by the systems of personal senses of a human.

Key words: contemporaneity, society, the present, human, forms of being, situation, co-vitality, social space, vital world, eventualism.

Надійшла до редакції 10.04.2013.

КНИЖКОВА ПОЛИЦЯ

Рудакевич О.

Політична культура національних спільнот: теорія та методологія дослідження : моногр. / Олег Рудакевич. — Тернопіль: ТНЕУ, 2013. — 352 с.

У монографії розкриті теоретичні основи національної політичної культури та обґрунтовано методологію її дослідження на базі соціетального підходу. Нація представлена як колективний суб’єкт, творець і носій політичної культури. З’ясовано зміст імперативів, функцій та інфраструктури національної політичної культури, досліджено загальнонаціональні політико-культурні форми, їх детермінуючий вплив на політичні процеси. Обґрунтовано засади типології національної політичної культури та розкрито сутнісні риси політичної культури українського народу, місце і роль в ній національної ідеї.

Для політологів, політичних діячів, усіх, хто цікавиться питаннями становлення та розвитку політичної культури національних спільнот.